

Nerea Riesco

De ivoren olifant

WERELDBIBLIOTHEEK · AMSTERDAM

Vertaald uit het Spaans door Henk van den Heuvel

Omslagontwerp Karin van der Meer

Omslagillustratie © Jitka Saniovo / Trevillion Images

Oorspronkelijke titel *El elefante de marfil*

© 2010 Nerea Riesco

© 2012 Nederlandse vertaling Henk van den Heuvel en

Uitgeverij Wereldbibliotheek bv

Spuistraat 283 · 1012 VR Amsterdam

www.wereldbibliotheek.nl

www.nereariesco.com

ISBN 978 90 284 2442 5

De dag van de aardbeving

*Lopers zijn het lippenpaar dat wordt begeerd,
paard is iedere kus die wordt geroofd,
tanden zijn torens die de tijd rokeert,
de tong is 't zoete schaak, amper geloofd.*

ENRIQUE GONZÁLEZ

DE AARDBEVING WAS op Allerheiligen. Zoals elk jaar klopten de Sevillianen die dag het stof van fluwelen jassen en kanten mantilla's en hulden zich in plechtig zwart, vanaf hun hoed tot in het diepst van hun ziel, zodat hun onvrede over de kortstondigheid van het menselijk bestaan een afspiegeling vond in het straatbeeld. Het behoorde tot het ritueel van het feest met bloemen een bezoek te brengen aan de overledenen, hen uitgebreid bij te praten over de jongste ontwikkelingen in familie en vriendenkring en zich vervolgens naar de hoogmis te begeven om devoot te doen. Daarna was het alleen nog wachten op de maaltijd, waar de levenden zich naar hartenlust volstopten met lichte, luchtige oliebolletjes en heiligenbotten – amandelstaven die leken op de lichaamsdelen waaraan ze hun naam ontleenden maar die een mierzoet merg bevatten van room, eierdooiers en stroop.

De ochtend was aangebroken met een lichte nevel. Als schimmen doemden de mensen onverwacht op vanachter de mistige hoeken, zonder te spreken, om de herfstkilte niet in hun mond te laten dringen. Ze leken een route te volgen die vooraf was uitgestippeld, een overdreven ingewikkelde choreografie die hen opsplijste in groepen: sommigen naar de begraafplaats Prado de San Sebastián, anderen naar het armenkerkhof, weer anderen naar de dodenakker der kanunniken of die van het kerkbestuur en de rest naar San José in de wijk Triana...

Doña Julia, de jeugdige weduwe van don López de Haro, kon hierbij niet achterblijven. Rond halftien die morgen verliet ze haar drukkerij in

de Calle Génova aan de massieve arm van moesje Lula, de zwarte meid die al bij haar familie diende zolang Julia zich kon herinneren. Lula was die dag opgestaan zonder een greintje rust in haar gemoed.

‘Vandaag vergaat de wereld,’ waarschuwde ze direct al, en ze slaakte een berustende zucht terwijl ze, wiegend met haar enorme achterste, mevrouw het ontbijt op bed bracht.

‘Daarom gaan de mensen jou uit de weg. Omdat je zulke dingen zegt,’ was de reactie van doña Julia, voor ze met lange tanden een hoekje van haar toast beet.

Boze tongen beweerden dat moesje Lula in de haven van Sevilla was gearriveerd op een slavenschip dat riekte naar ivoor en tirannie en dat afkomstig was uit het rijk van de Afrikaanse Yoruba-stam, de bakermat van de voodoo. Men vertelde dat ze toen broodmager was en dat er luizen nestelden tussen de knopen in haar warrige haardos, dat ze etterende puisten had op ogen en lippen en kermde als een wild dier. De vader van doña Julia, de gerenommeerde apotheker Juan Nepomuceno Gil de la Sierpe, scheen haar te hebben aangetroffen op een van zijn gebruikelijke wandelingen door de haven. Daar hoopte hij op de komst van een schip dat uit de overzeese gebiedsdelen een wondermiddel bracht waarmee voorgoed een eind kon worden gemaakt aan de moeraskoorts, die zich almaar hardnekkiger over de stad verbreidde. Juan Nepomuceno deed plantkundig onderzoek en was ervan overtuigd dat in de Nieuwe Wereld gewassen groeiden waarmee men de ziektes van Europa kon genezen.

‘Als er niet een gezin van mij afhankelijk was, voer ik er zelf heen. En dan kwam ik terug met een remedie tegen alle kwalen. Want de types die zich naar dat land van belofte hebben ingescheept zijn een stelletje onbeschaafde ezelskoppen die niets beters weten te doen dan slaags raken met de arme indianen,’ verzekerde hij. ‘Goeie God, ’t is uitschot waar je niks aan hebt! En ze zeggen nog wel dat de geneeskrachtige kruiden daar tot onder de stenen groeien. We doen het helemaal fout. Hopen goud en zilver brengen ze hierheen, in plaats van datgene wat ons gezond maakt. Terwijl dat pas echt waardevol is. Want wat moet je met geld als je niet gezond bent?’ Zo oreerde hij tegen zijn vrienden, die glimlachend knikten, eerder uit sympathie dan dat ze overtuigd waren.

Meneer Gil de la Sierpe was nu eenmaal een aanhanger van het humanisme, een man die de morele verheffing van de menselijke soort nastreefde. Daarom schoot hij vol medelijden zodra hij dat zwarte meisje zag

staan snikken op die kist, haar schaamte verbergend onder een groezelige lap en met roestige ketenen aan enkels en polsen gekluisterd, terwijl de een of andere slavendrijver haar kwaliteiten aanpreef alsof hij een zak gerst stond te verkopen. Zonder mokken betaalde de apotheker wat ze voor haar vroegen en nam haar in huis, doof voor de protesten van zijn echtgenote. Nadat ze was gebaad en gekleed, constateerde men dat ze zo'n jaar of veertien moest zijn en geen flauw idee had hoe je met bestek at. En dat er tussen de klanken die ze uitstootte één woordje steeds weer terugkwam. Men meende het te kunnen verstaan: 'Lula.'

Doña Julia, die op dat moment amper vijf was, toonde zich opgetogen met de nieuwe huisgenote. Ze nam haar bij de hand en samen verdwenen ze de trap op. Tweeënhalf uur lang hoorde of zag niemand nog iets van hen. Men riep hun namen, keek onder de bedden, zocht op zolder en in de provisiekamer. Julia's moeder wierp haar man voor de voeten dat hij een kannibaal in huis had gehaald, zo een die blanke kindertjes in de kookpot stopte om ze op te peuzelen. 'Arm kind van me, arm ding...' Totdat de tuinman een spoor van kledingstukken ontdekte, van de keuken naar de achterpatio. Daar vonden ze de meisjes zoals God hen op de wereld had gezet, brabbelend in een heidens taaltje, giechelend en tot aan hun oren onder de modder, door de aarde uit de bloempotten die ze met handenvol in hun mond propten.

'Kijk wat je hebt aangericht met dat ziekelijke medelijden van je,' beet Julia's moeder haar echtgenoot toe, terwijl ze haar dochtertje aan één arm optilde en met haar omslagdoek bedekte. 'Dat gedrocht moet hier weg... Ze zal een wilde maken van ons meisje. Ik wil haar het huis uit, nu meteen!'

De vastberadenheid van zijn vrouw leek Juan Nepomuceno te overtuigen. Maar toen dochter Julia zag dat men van plan was haar te scheiden van haar nieuwe vriendin, ontstak ze in blinde drift. Met vuurrood hoofd rolde ze over de grond en het lukte niemand haar overeind te helpen, ze beet en trapte naar iedereen die zich in haar buurt waagde. Uit wat ze stamelde tussen geblèr, gesnik en gesnotter door kon men slechts opmaken dat ze in de rivier zou springen als moesje Lula wegging. Het eind van het liedje was dat het donkere meisje bleef.

In de loop der jaren leerde moesje Lula praten met een Andalusisch accent en in het klooster Nuestra Señora de los Ángeles werd ze dienstster bij de Hermandad de los Negritos, een religieuze broederschap van zwarte Sevillianen. Als geen ander kon ze gazpacho bereiden, met bittere sinaas-

appelen als persoonlijke toevoeging, en ze bekwaamde zich voldoende in het hanteren van mes en vork om geen gevaar meer voor zichzelf of haar omgeving te vormen. Maar de mensen bezagen haar met argwaan, niet in de laatste plaats door de geraffineerde roddels van Julia's moeder, die op feestjes rondstrooide dat haar zwarte dienstmeid onder het bed een lappenpop vol spelden verborg waarmee ze buikpijn kon bezorgen aan eenieder die haar ergerde.

Moesje Lula was iemand aan wie weinig ontging. Al langer dan een week viel haar het vreemde gedrag van de honden op, die de hele nacht door jankten naar de maan. En dat van de vogels hoog in de kerktorens. In paniek waren ze gevlucht en hadden hun jongen achtergelaten op het nest, waar deze met opengesperde snaveltjes om eten piepten. En dan de paarden, die schichtig en met fonkelende ogen steigerden zodra men ze het bit wilde indoen. Zelfs Juan de schooier had het de avond tevoren op zijn heupen gekregen. Midden in de Calle Génova was hij op zijn knieën gezonken en had een beklemmende litanie aangeheven. Dames die te dicht langs hem heen liepen trok hij aan hun wijde rokken, roepend dat er duizenden mensen gingen sterven. De sterke arm moest eraan te pas komen. De schoutendienders gaven hem een paar oorvijgen en toen hij daar niet van kalmeerde stopten ze hem ten slotte in het cachot van Triana, tot zijn vlaag van waanzin voorbij was.

'Vandaag vergaat de wereld,' herhaalde moesje Lula met stelligheid, terwijl ze aan de zijde van haar mevrouw naar de kathedraal liep voor de mis van Allerheiligen. 'Ik weet het omdat de dieren zo raar doen. De ezels zijn zo koppig als wat. En de honden gaan tekeer als dollen...'

'Nee toch!' riep doña Julia uit, en ze drukte teatraal haar linkerhand tegen haar wang ten teken van verbazing. 'Ezels die koppig zijn en honden die blaffen? Dat is toch niet normaal! Wees maar voorzichtig...'

'De spreeuwen zijn verdwenen. Al drie dagen lang is er nergens nog een te bekennen en...'

'Nu moet het uit zijn! God allemachtig, ik krijg de zenuwen van dat idiote gebazel. Als je nog meer van die onzin uitkraamt laat ik je opnemen in het hospitaal San Cosme y San Damián. Ik heb gehoord dat ze daar wel raad weten met zotte dienstmeiden als jij.'

Moesje Lula besloot er het zwijgen toe te doen, ondanks de onrust die in haar binnenste kolkte. Zonder een woord te zeggen liep ze verder, de kerktrappen op, en ze loerde vanuit een ooghoek naar haar mevrouw om

te zien of die nog boos was. Bij het portaal maakte doña Julia aanstalten om een van de grote deuren open te duwen. Toen bleef Lula een ogenblik staan, de armen over elkaar, haar tenen mand tegen de borst geklemd. Ze fronste de wenkbrauwen en stak haar onderlip nog verder vooruit dan gewoonlijk. Ze zag mevrouw naar binnengaan.

‘Ja ja, verklaar me maar voor gek,’ bromde ze zacht, voordat ze over de drempel stapte. ‘Maar vandaag vergaat de wereld.’

Ze vond het vreselijk dat haar de mond werd gesnoerd terwijl ze zeker wist dat ze gelijk had.

Ze betraden de kathedraal via de Puerta del Perdón, wantrouwig aange-staard door de heiligenbeelden van Petrus en Paulus. Petrus bevond zich links van dit portaal, met een streng gezicht en verwarde haren, in zijn hand de sleutels van de hemelpoort geklemd. Hij stond precies naast het tralieraampje waardoor men een priester kon roepen voor het toedienen van het heilig oliesel, als een parochiaan had besloten dit ondermaanse te verlaten buiten de openingsuren van de kerk. Paulus, aan de andere zijde, hield in zijn rechterhand een zwaard. De linker verborg hij achter zijn rug, als een vrolijke houwdegen gereed voor het duel. Maar het meest ongeloofwaardige aan hem was dat die hand tussen de plooiën in zijn gewaad leek door te lopen tot onder zijn voeten, waar hij op wonderbaarlijke wijze weer opdook om zijn eigen sokkel vast te houden. De twee apostelen maakten deel uit van de christelijke omlijsting van deze oudste en qua stijl heterogene toegangspoort tot de kerk, samen met de aartsengel Gabriël, het tafereel van Maria-Boodschap en het haut-reliëf boven de deuren, waarop Jezus de kooplieden uit de tempel joeg, dit in duidelijke tegenspraak met de volkse traditie om de trappen van de kathedraal als stadsmarkt te gebruiken. Zodra men over de drempel stapte, betrad men de culturele mengvorm van de Patio de los Naranjos, een binnenterrein met sinaasappelbomen dat als *sahn* had gediend toen het gebouw nog een moskee was. Daar verrichtten de gelovigen hun rituele wassing bij een bassin dat onderdeel van een Romeins badhuis was geweest en dat nog steeds het middelpunt van het plein vormde. De beschavingen van de kusten van Mare Nostrum kruisten hun wegen op deze patio te Sevilla.

De beide vrouwen staken de binnenplaats dwars over, tussen de afgevallen sinaasappelen door, tot ze het Gewelf van de Hagedis bereikten, de plek waar moesje Lula steevast naar boven keek.

‘Hagedis, hagedis,’ zei ze, en ze drukte wijsvinger en pink van de rechterhand tegen haar hoofd.

De arme donder was bijgelovig van aard. Ze vond het absoluut niet kunnen dat men een opgezette krokodil aan het plafond van de kathedraal liet hangen, al sinds de tijd dat de sultan van Egypte hem koning Alfons x cadeau had gedaan toen hij om de hand van diens dochter Berenguela vroeg. De Wijze Koning wees het aanbod af maar hield de krokodil, die al na een paar weken aartslui werd door de bedwelmende oranjebloesem en de lome zomerhitte. Hij leerde eten uit de hand van zijn verzorgers, sliep zijn siësta onder een lommerrijke plataan in de namiddagrust van het koninklijk paleis en volgens sommige kronieken kwispelde hij met zijn enorme reptielenstaart zodra hij de koning zag komen, als een schoothondje. Zo dol werden ze op het dier dat ze hem na zijn dood van zijn ingewanden ontdeden, opvulden met stro en aan het dak van de kathedraal hingen, waar hij geluk moest brengen.

Voorbij het Gewelf van de Hagedis werden de beide vrouwen in het blauwige halfduister van de kerk gedompeld, waar het schemerlicht slechts moeizaam door de gebrandschilderde ramen drong. Zonder een moment af te dwalen zochten ze hun weg over de tegelvloer van zwart-wit marmer en lieten de toegang tot de Giralda links liggen, evenals een andere poort, de Puerta de los Palos. Daarna ook de Sint-Petruskapel, de Koninklijke Kapel en de Grote Kapel... tot ze bij de grafkapel van de familie López de Haro kwamen, die daar direct achter lag. Hier maakte doña Julia zich los van de arm van moesje Lula, vroeg haar de ruiker roze trompetbloemen even vast te houden – vers geplukt op de patio van hun huis – en viste uit de zak van haar overrok de sleutel om het toegangshek te openen. Maar eerst wierp ze nog een blik op de glanzende glazen ogen van Johannes de Evangelist, die boven het altaar prijkte met een gezichtje vol gelukzaligheid omdat hij de favoriete discipel van Jezus was geweest. Haar overleden echtgenoot had altijd veel vertrouwen in hem gehad, niet alleen omdat hij na het schrijven van het vierde evangelie schutspatroon van de drukkers was geworden maar ook uit bewondering voor de stoïcijnse heldhaftigheid waarmee hij de ketel kokende olie had doorstaan die de Romeinse keizer Domitianus over hem heen liet gieten. Volgens het deskundige oordeel van de heer López de Haro toonde dit aan dat drukkers een soort onbaatzuchtige martelaren waren die al sinds het begin van de christelijke jaartelling werden vervolgd vanwege de pijnlijke waarheden die ze op papier zetten.

Toch werkten de positieve referenties van deze heilige niet overtuigend op doña Julia. Telkens als ze de frêle gestalte van het aardewerken beeld zag, met zijn mantel van vermiljoen fluweel, zijn lange lokken van echt haar, zijn nepsieraden van gekleurd glas en zijn halfopen mondje, waarvan lippen en tong schaamteloos glommen dankzij een dikke laag bloedrode lak, moest ze onwillekeurig denken aan de vrouwen die een losbandig bestaan leidden in de hoerenhuizen bij de haven.

Ze wendde haar blik weer naar het slot en draaide de sleutel om. Juist toen het hek openging begon de vloer van de kerk te deinen als een vlot dat dreef op een meer van olijfolie. Doña Julia werd bevangen door een gevoel van misselijkheid en klampte zich vast aan het traliewerk.

‘Moge God zich over ons ontfermen en ons onze zonden vergeven. Amen!’ Met ongewoon veel vaart sloeg moesje Lula een kruisteken.